

Regionalne zróżnicowanie zasobowo-produkcyjne bardzo małych gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej w świetle potrzeby zrównoważonego rozwoju

Regional differences in the production resources of very small farms in the European Union in the light of the need for sustainable development

Anna Matuszczak

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Streszczenie. Celem pracy było wskazanie na heterogeniczność zasobowo-produkcyjną bardzo małych gospodarstw rolnych (0–4 ESU) w regionach UE-25, w których one występują. Uwzględnienie różnorodności zasobowo-produkcyjnej tych gospodarstw jest, zdaniem autorki, zasadniczą determinantą osiągnięcia rozwoju zrównoważonego (co powinno przebiegać zdywersyfikowanymi ścieżkami), a jednocześnie łagodzenia w ten sposób współczesnej kwestii agrarnej. Przeanalizowano zaangażowanie czynników wytwórczych – pracy, ziemi i kapitału – oraz ich efektywności, rozpatrywanych ogółem w najmniejszych gospodarstwach rolnych regionów UE-25. Stało się to podstawą do pogrupowania tych regionów według kryterium podobieństwa struktury produkcyjnej, gdyż wielkość ekonomiczna gospodarstwa w głównej mierze zależy od jego typu produkcyjnego. Przestrzeń wielowymiarową zredukowano do trzech klas, które dokładniej omówiono. Tytułem podsumowania wskazano na podobieństwa i różnice pod względem struktury zasobowo-produkcyjnej między bardzo małymi gospodarstwami rolnymi a pozostałymi grupami wydzielonymi według siły ekonomicznej.

Słowa kluczowe: bardzo małe gospodarstwa rolne • regiony UE • FADN • zrównoważenie

Abstract. The purpose of the study was to show the heterogeneity of the production resources of very small farms (0–4 ESU) in the EU-25 regions in which they occur. In the author's opinion, taking into account this diversity is an essential determining factor in the achievement of sustainable development (which should follow varied paths) while alleviating the current agrarian question. The involvement of the factors of production, i.e. labour, land and capital, and their performance was analysed for the total of the smallest farms in the EU-25 regions. This provided a basis for grouping the regions according

Adres do korespondencji – Corresponding author: Dr Anna Matuszczak, Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań; e-mail: anna.matuszczak@ue.poznan.pl.

to the criterion of production structure similarity, since the economic size of a farm is largely dependent on the type of its production. The multidimensional space was then reduced to three classes which were discussed in more detail. In brief, the results clearly highlighted the similarities and differences which exist in the production resource structures between the group of very small farms and the other groups defined by economic power.

Key words: very small farms • EU regions • FADN • sustainability

Wstęp

Heterogeniczność alokacyjna zasobów oraz ich efektywność w rolnictwie regionów unijnych jest determinantą różnych ścieżek łagodzenia kwestii agrarnej. Ta ostatnia przejawia się współcześnie w gospodarkach większości krajów świata poprzez sprzeczności w sferze ekonomicznej, społecznej i środowiskowej. Na poziomie gospodarstwa rolnego, w tym także bardzo małego, może to rodzić problem braku wewnętrznej spójności w wymienionych obszarach, stając się jednocześnie przyczyną niepożądanego niezrównoważenia rozwoju rolnictwa. Łagodzenie kwestii agrarnej, czyli osiągnięcie rozwoju zrównoważonego, przypuszczalnie powinno podążać zdywersyfikowanymi ścieżkami, z uwzględnieniem zasobowo-produkcyjnej różnorodności gospodarstw. Sama potrzeba zrównoważenia rolnictwa wydaje się oczywista, gdyż kosztami rodzących się sprzeczności ekonomiczno-społeczno-środowiskowych w sektorze rolnym obciążane jest całe społeczeństwo¹.

Materiał i metody

W artykule podjęto próbę oceny heterogeniczności zasobowo-produkcyjnej bardzo małych gospodarstw rolnych² (0–4 ESU) w regionach UE-25³ (Goraj i in. 2008, s. 9). Uszczegółowiając, przeanalizowane zostało zróżnicowane zaangażowanie czynników wytwórczych – pracy, ziemi i kapitału – oraz ich efektywności, rozpatrywanych ogółem w najmniejszych gospodarstwach rolnych regionów UE-25. Stało się to podstawą do pogrupowania tych regionów według kryterium podobieństwa struktury produkcyjnej, gdyż wielkość ekonomiczna gospodarstwa jest w głównej mierze zależna od jego typu produkcyjnego. Do redukcji przestrzeni wielowymiarowej wykorzystano analizę skupień Warda (Ryś-Jurek 2008). Dane zaczerpnięto z bazy FADN⁴ (średnia z lat 2006, 2007, 2008).

¹ Wykorzystano fragmenty monografii A. Matuszczak „Zróżnicowanie rozwoju rolnictwa w regionach Unii Europejskiej w aspekcie jego zrównoważenia”, PWN, Warszawa 2013 (w druku).

² Nazewnictwo typu gospodarstw rolnych odpowiada terminologii IERiGŻ-PIB.

³ Analiza dotyczy regionów UE-25, bez Bułgarii, Rumunii i Chorwacji.

⁴ FADN – Farm Accountancy Data Network (System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych).

Wyniki

Bardzo małe (0–4 ESU) gospodarstwa rolne w UE-25

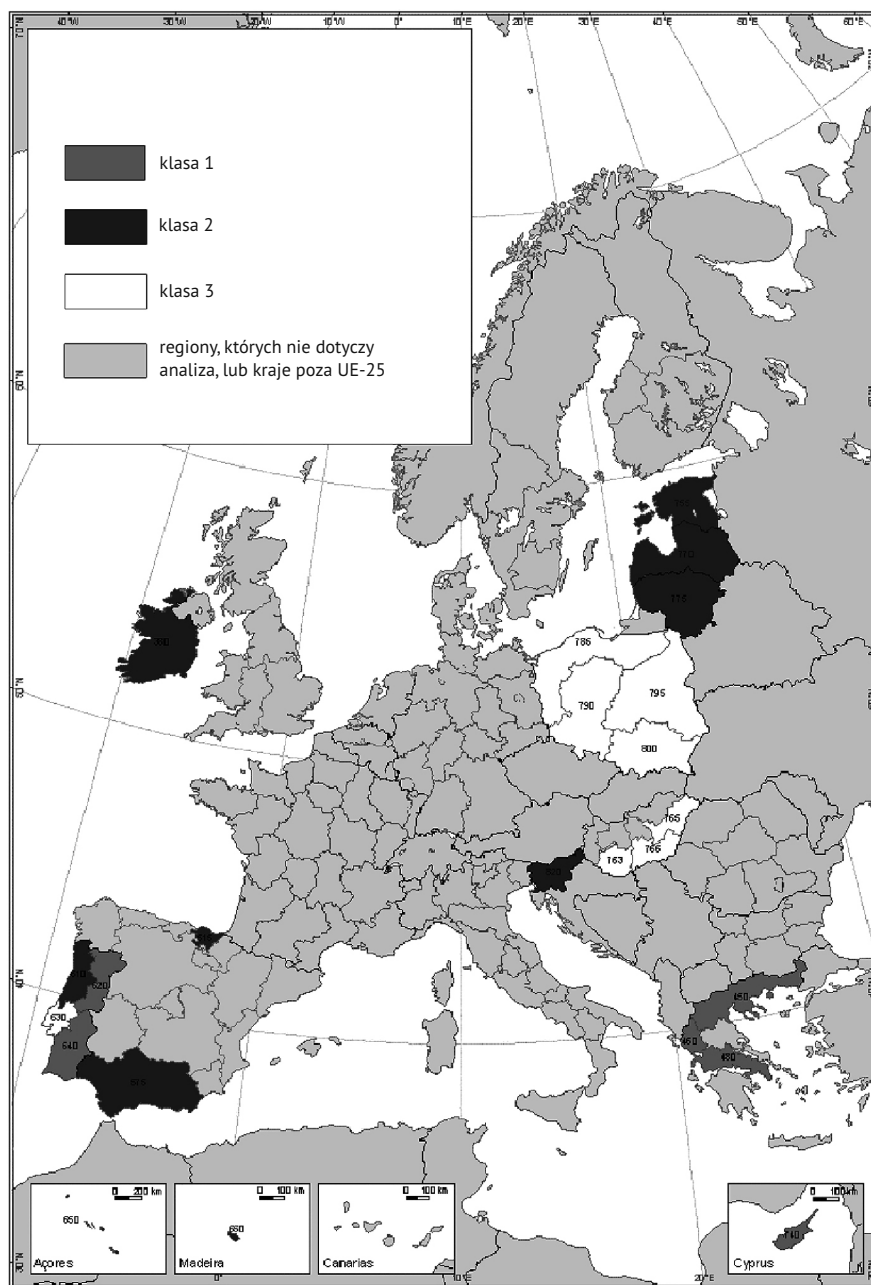
W systemie FADN gospodarstwa o wielkości 0–4 ESU znajdują się jedynie w 23 regionach, co wynika ze struktury gospodarstw tworzących nadwyżkę bezpośrednią w danym kraju⁵. W tej klasie wielkości wyodrębniono 3 grupy regionów (Stanisz 2007, s. 109), w których gospodarstwa mają podobną strukturę produkcyjną (ryc. 1). Poczynione grupowanie jest bazą do głębszych analiz dotyczących zróżnicowanego zaangażowania czynników produkcji, które obrazuje tabela 1. Należy jednak mieć świadomość, że zróżnicowanie zaangażowania czynników wytwórczych wewnątrz poszczególnych klas gospodarstw w przekroju regionalnym może okazać się względnie duże, gdyż gospodarstwa te łączy jedynie ta sama wielkość ekonomiczna oraz bardzo podobna struktura produkcyjna, która wydaje się kluczowa i determinuje pozostałe zmienne.

Klasa pierwsza

W pierwszej z klas znalazły się gospodarstwa greckie, portugalskie oraz cypryjskie. Zdecydowanie przeważa w nich produkcja roślinna, stanowiąca blisko 80% produkcji ogółem, w niej zaś dominuje uprawa oliwek i produkcja oliwy oraz uprawa winorośli i produkcja wina. W produkcji zwierzęcej, stanowiącej 1/7 produkcji ogółem, najważniejsze pozycje zajmuje chów i hodowla owiec i kóz, produkcja mleka owczego i koziego oraz jaj. Względnie duży pozostaje udział chowu innych zwierząt (głównie koni, królików, rojów pszczelich, zwierząt futerkowych, ryb, strusi) oraz pozostałej produkcji. Gospodaruje się tu na relatywnie najmniejszej powierzchni użytków rolnych⁶. W gospodarstwach tych notuje się najniższy stopień zalesienia gruntów będących w ich posiadaniu, mimo że nie wskazuje na to wielkość przeciętna, którą bardzo wyraźnie zawyża średnia wielkość zalesień w gospodarstwach regionu Alentejo e Algarve (POR) – przypada tam na nie ponad 21 ha lasów. Generowana przez gospodarstwa tej klasy wartość dodana netto (WDN), jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (w przeliczeniu zarówno na 1 ha UR, jak i na 1 ESU) pozostają na względnie wysokim lub (częściej) najwyższym poziomie, przy jednocześnie najmniejszym zaangażowaniu zarówno pracy własnej, jak i najemnej. Zaangażowanie czynnika pracy jest mniejsze niż przeciętnie, co wynika głównie z niewielkich zasobów pracy własnej biorących udział w produkcji rolnej. Skutkiem tego może być nieznacznie wyższa niż średnio produkcyjność czynnika pracy, przy zdecy-

⁵ To, czy w danym regionie lub kraju znajdują się gospodarstwa bardzo małe lub małe, zależy od ilości wytwarzanej przez większe gospodarstwa standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM), ze względu na fakt, że w polu obserwacji znajdują się gospodarstwa towarowe mające zasadniczy udział w tworzeniu wartości dodanej rolnictwa. Dolny próg graniczny gospodarstwa rolnego zaliczanego do pola obserwacji FADN jest wyznaczany na podstawie sumowania wartości SGM z gospodarstw znajdujących się w krajowym rejestrze gospodarstw rolnych, poczynając od największych, do chwili ustalenia wielkości ostatniego gospodarstwa, które wyczerpuje 90% wartości SGM w odpowiedniej jednostce administracyjnej (regionie lub kraju).

⁶ Średnia wielkość UR, mimo że względnie najniższa, jest i tak zawyżana przez regiony portugalskie, gdzie jest zbliżona do przeciętnej w regionach UE ogółem.

Ryc. 1. Skupienia regionów UE-25 ze względu na strukturę produkcji w bardzo małych gospodarstwach rolnych (0–4 ESU, metoda Warda, 23 regiony, średnia dla lat 2007–2009)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

dowanie najwyższej jego dochodowości, o połowę wyższej niż średnio w badanej klasie skupień. Wart zanotowania jest także wyjątkowo wysoki plon kukurydzy, kształtujący się najwyżej w regionach greckich: Makedonia-Thraki (ELL), Ipiros-Peloponissos-Nissi Ioniou (ELL) i Sterea Ellas-Nissi Egaeou-Kriti (ELL), oraz idąca z tym w parze stosunkowo wysoka obsada zwierząt. Zasadne zatem wydaje się przypuszczenie, że w regionach tych wiodąca hodowla owiec i kóz oraz produkcja mleka owczego i koziego odbywa się na drodze raczej intensywnej niż ekstensywnej. Jednocześnie względnie najwyższy jest tu udział amortyzacji i kosztów czynników zewnętrznych w kosztach ogółem. Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego jest najniższy (81%) spośród badanych klas gospodarstw bardzo małych (mimo że zawyżony przez gospodarstwa cypryjskie, gdzie dopłaty ponad dwukrotnie przekraczają dochód). Wielkość aktywów ogółem (w przeliczeniu) pozostaje w tej klasie na względnie wysokim bądź najwyższym poziomie. Niestety, na tak nakreślonym stosunkowo pozytywnym tle niekorzystny jest poziom inwestycji netto (w przeliczeniu odpowiednio na 1 ESU, 1 ha UR, 1 pełnozatrudnionego), który jest ujemny i najniższy względem pozostałych skupień. Źródła takiego stanu rzeczy mogą być różnorakie – być może wygenerowany dochód, przy względnie niskim udziale dopłat oraz stosunkowo wysokim udziale amortyzacji, nie wystarcza, by móc realizować produkcję rozszerzoną.

Tabela 1. Bardzo małe gospodarstwa rolne (0–4 ESU) w regionach UE-25 według zaangażowania czynników wytwórczych i ich efektywności oraz klas podobieństwa (23 regiony, średnia dla lat 2007–2009)

Zmienna (w przeliczeniu na przeciętne gospodarstwo rolne w klasie)	Klasa 1	Klasa 2	Klasa 3	Średnia
Wielkość ekonomiczna (w ESU)	3,05	2,98	3,05	3,02
Powierzchnia użytkowanych UR (w ha)	5,96	15,95	7,67	10,46
Powierzchnia dodzierżawionych UR (w ha)	1,44	5,23	1,25	2,86
Ugory rolnicze (w ha)	1,32	0,56	0,19	0,63
Ziemia odłogowana (w ha)	0,13	0,00	0,27	0,13
Lasy (w ha)	3,92	8,30	0,97	4,61
WDN na 1 ESU (w EUR)	1 471,1	1 450,6	1 026,3	1 311,2
WDN na 1 ha UR (w EUR)	752,8	270,9	408,2	382,3
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ESU (w EUR)	1 352,0	1 461,7	803,9	1 205,4
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha UR (w EUR)	691,9	273,0	319,7	351,4
Nakłady pracy własnej, FWU	0,81	1,24	1,01	1,05
Nakłady pracy najemnej, AWU	0,05	0,06	0,14	0,08

Tabela 1. cd.

Zmienna (w przeliczeniu na przeciętne gospodarstwo rolne w klasie)	Klasa 1	Klasa 2	Klasa 3	Średnia
Nakłady pracy ogółem, AWU	0,85	1,30	1,15	1,13
Produkcyjność pracy (w EUR)	7 521,9	5 707,5	8 270,8	6 974,1
WDN na 1 osobę pełnozatrudnioną (w EUR)	5 258,0	3 328,5	2 727,8	3 503,6
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 osobę pełnozatrudnioną (w EUR)	4 832,4	3 353,9	2 136,6	3 221,0
Plon pszenicy (w dt/ha)	28,58	25,58	38,01	32,80
Plon kukurydzy (w dt/ha)	114,06	42,47	64,75	77,59
Obsada zwierząt (w LU/ha)	1,29	0,57	0,90	0,89
Wydajność mleka na 1 krowę (w kg)	2 611,11	3 957,70	3 023,75	3 404,58
Zużycie pośrednie/koszty ogółem (w %)	0,52	0,67	0,72	0,65
Koszty bezpośrednie/koszty ogółem (w %)	0,27	0,38	0,40	0,36
Koszty ogólnogospodarcze/koszty ogółem (w %)	0,25	0,29	0,33	0,29
Amortyzacja/koszty ogółem (w %)	0,37	0,26	0,22	0,27
Koszty czynników zewnętrznych/koszty ogółem (w %)	0,11	0,07	0,06	0,08
Amortyzacja/WDB (w %)	0,32	0,30	0,37	0,33
Koszty czynników zewnętrznych/WDB (w %)	0,09	0,07	0,13	0,09
Dopłaty do działalności operacyjnej/dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (w %)	0,81	1,08	0,9	0,94
Aktywa ogółem na 1 ESU (w EUR)	20 824,5	31 088,3	13 266,8	22 061,1
Aktywa ogółem na 1 ha UR (w EUR)	10 656,9	5 805,6	5 276,4	6 431,7
Aktywa ogółem na 1 osobę pełnozatrudnioną (w EUR)	74 431,4	71 332,8	35 262,5	58 948,6
Inwestycje netto na 1 ESU (w EUR)	-495,0	426,9	-318,0	-84,7
Inwestycje netto 1 ha UR (w EUR)	-253,3	79,7	-126,5	-24,7
Inwestycje netto na 1 osobę pełnozatrudnioną (w EUR)	-1 769,1	979,6	-845,3	-226,4

ESU – European size unit (europejska jednostka wielkości; 1 ESU = 1200 EUR), WDN – wartość dodana netto, WDB – wartość dodana brutto, FWU – family work unit (roczna jednostka pracy własnej; przeliczeniowa jednostka pracy rodziny), AWU – annual work unit (roczna jednostka pracy), LU – livestock unit (jednostka przeliczeniowa zwierząt)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN za lata 2006, 2007, 2008

Klasa druga

Gospodarstwa irlandzkie, hiszpańskie, słoweńskie, estońskie, litewskie i łotewskie tworzą drugą klasę skupień. Produkcja roślinna stanowi w nich blisko połowę produkcji ogółem, a dominujące pozycje zajmują uprawy pastewne oraz zboża. Stosunkowo duży udział w strukturze produkcji roślinnej ma także uprawa ziemniaków. W ramach produkcji zwierzęcej, stanowiącej blisko 40% produkcji ogółem, najczęściej wytwarza się wołowiny i cielęciny oraz mleka krowiego i produktów z niego (w sumie 72%). Gospodarstwa klasy drugiej cechuje względnie największa powierzchnia użytków rolnych. Podobnie jak w klasie pierwszej także i tutaj występują rzadkie skrajne przypadki, gdzie powierzchnia UR jest wyraźnie mniejsza od średniej (np. w regionie Andalucia (ESP) i Açores (POR) – ok. 1,5 ha), oraz takie, gdzie jest ona znacznie większa (Estonia (EST) – ponad 40 ha). Z powierzchnią UR silnie skorelowana jest względnie duża powierzchnia gruntów dodzierżawianych. Co ciekawe, gospodarstwa tej klasy właściwie nie odłogują ziemi, a jednocześnie mają względnie dużo gruntów zalesionych (w marginalnym przypadku w regionie Pais Vasco (ESP) nawet ponad 37 ha na 1 gospodarstwo).

Zarówno wartość dodana netto, jak i dochód w przeliczeniu na 1 ESU pozostają na względnie wysokim, wyższym niż przeciętnie poziomie, czego nie można powiedzieć o przeliczeniu na 1 ha UR, co wynika ze wspomnianej stosunkowo dużej powierzchni UR (jednostka siły ekonomicznej gospodarstwa „rodzi się” z 5 ha UR). Jednocześnie notuje się tu najwyższe nakłady pracy własnej, jak i pracy ogółem na gospodarstwo, co prawdopodobnie skutkuje najniższą produktywnością czynnika pracy w gospodarstwach o badanej wielkości ekonomicznej, ale już przeciętną dochodowością tego czynnika, co może wynikać z względnie wysokiego udziału dopłat w dochodzie (108%). Naturalnie, można znaleźć regiony, w gospodarstwach których dopłaty przekraczają wygenerowane dochody – w przypadku regionu Pais Vasco (ESP) oraz Irlandii przekraczają je odpowiednio o 80% i 70%, a na Słowacji – nawet dwuipółkrotnie. Warto zwrócić uwagę na stosunkowo wysoką mleczność krów, co może wynikać ze swoistej specjalizacji mleczno-wołowej w tej klasie gospodarstw. Udział elementów kosztowych w kosztach ogółem czy wartości dodanej brutto (WDB) pozostaje na poziomie przeciętnym, zaś względnie wysoko kształtuje się poziom aktywów (w przeliczeniu). Niemniej ważna jest uwaga, że ta grupa gospodarstw jest jedyną pośród bardzo małych, gdzie inwestycje netto są dodatnie i względnie najwyższe, co może być skutkiem wspomnianego udziału dopłat w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

Klasa trzecia

Bardzo małe gospodarstwa klasy trzeciej znajdują się w regionach polskich i węgierskich. Prawie 2/3 produkcji ogółem stanowi tu produkcja roślinna, w której największy udział mają zboża oraz warzywa i kwiaty. W produkcji zwierzęcej kluczową pozycją jest produkcja wieprzowiny oraz drobiu. Powierzchnia użytków rolnych nie przekracza tu 8 ha, zaś powierzchnia gruntów dzierżawnych jest mniejsza niż przeciętnie, przy wyższym poziomie odłogów i zalesień. Gospodarstwa te cechują najniższe wskaźniki efektywności czynnika ziemi, jak i pracy wyrażone w ich dochodowości (zarówno WDN, jak i dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego). Względnie wysoka nato-

miast pozostaje produktywność czynnika pracy. Brak przełożenia na efekty dochodowe jest prawdopodobnie skutkiem stosunkowo wysokiego udziału elementów kosztotwórczych w wartości dodanej brutto. Dodatkowo, gospodarstwa te posiadają relatywnie niewielki majątek w stosunku do gospodarstw z pozostałych klas, który przy tak wysokim poziomie amortyzacji jest dekapitalizowany, czego odzwierciedleniem jest prawdopodobnie ujemny poziom inwestycji netto, nierokujący rozwoju tym gospodarstwom, mimo że udział płynącego do nich strumienia dopłat i podatków w dochodzie stanowi 90%.

Struktura zasobowo-produkcyjna bardzo małych gospodarstw rolnych na tle pozostałych grup gospodarstw wydzielonych ze względu na siłę ekonomiczną

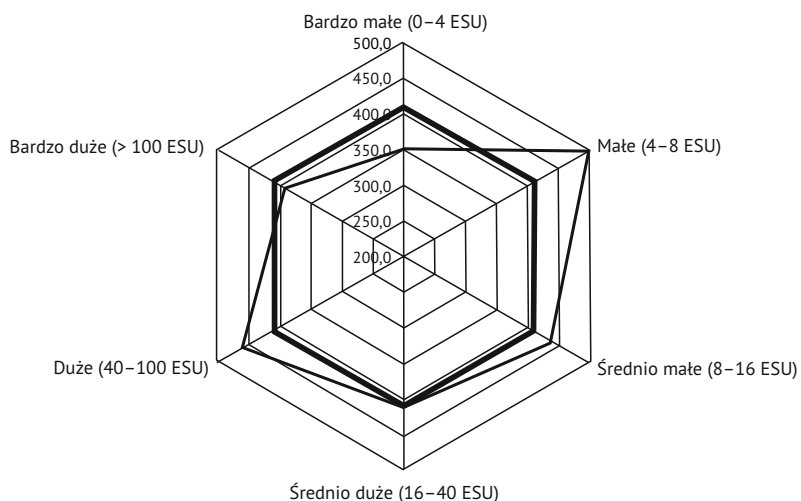
Dalsze rozważania będą prowadzone na poziomie ogólnym (bez uwzględnienia specyfiki regionalnej), z podziałem gospodarstw ze względu na ich siłę ekonomiczną. Tym samym można będzie poczynić interesujące obserwacje wpływające z analizy porównawczej poszczególnych grup wielkości ekonomicznej gospodarstw.

I tak, dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na 1 ha UR w przeciętnym gospodarstwie rolnym nie ma istotnego związku z jego siłą ekonomiczną, niemniej wyższy niż przeciętnie poziom w całej populacji osiągają jedynie gospodarstwa małe i duże (ryc. 2 i 3). W gospodarstwach bardzo małych dochód przypadający na 1 ha UR kształtuje się względnie najgorzej. Odmiennie sytuacja wygląda w przypadku dochodu w przeliczeniu na jednostkę siły ekonomicznej – im większe pod tym względem jest gospodarstwo, tym niższy dochód przypada w nim na 1 ESU. Tym samym jest on stosunkowo wysoki w gospodarstwach bardzo małych.

W przypadku dochodowości czynnika pracy występuje podobna prawidłowość jak w przypadku zaangażowania czynnika ziemi, tzn. im silniejsze ekonomicznie jest gospodarstwo, tym dochód przypadający na jednego pełnozatrudnionego jest wyższy (ale do pewnego progu – w tym wypadku gospodarstw dużych), co świadczy o większej efektywności tego czynnika. Fakt ten potwierdza dodatnia korelacja wielkości ekonomicznej gospodarstwa z produktywnością czynnika pracy (ryc. 4 i 5). W tym porównaniu gospodarstwa bardzo małe wypadają relatywnie najsłabiej.

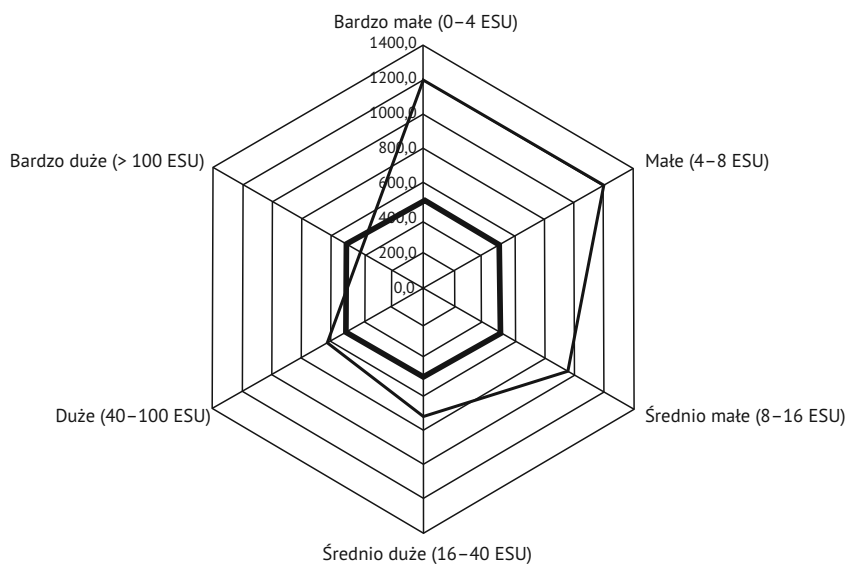
Wyższa produktywność może mieć związek z relacją nakładów pracy własnej do najemnej, która w gospodarstwach bardzo dużych kształtuje się jak 1 : 4. Prawdopodobnie konieczność wynagrodzenia pracownika wymusza jego wyższą efektywność. Być może jest to także skutek wyższego technicznego uzbrojenia pracy, co w sprzężeniu zwrotnym daje pozytywne skutki efektywnościowe. W gospodarstwach bardzo małych sytuacja ta jest odmienna – bardzo niskiej produktywności pracy towarzyszy relacja pracy własnej do najemnej jak 13 : 1 (ryc. 6).

Interesującą kwestią jest także relacja dopłat do działalności operacyjnej względem wygenerowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, rozpatrywana ze względu na jego siłę ekonomiczną. Nie obserwuje się tu określonej tendencji czy prawidłowości. Można przypuszczać, że porównanie tak zagregowanych wielkości „spłaszcza” możliwości wnioskowania, gdyż udział wielkości dopłat w dochodzie

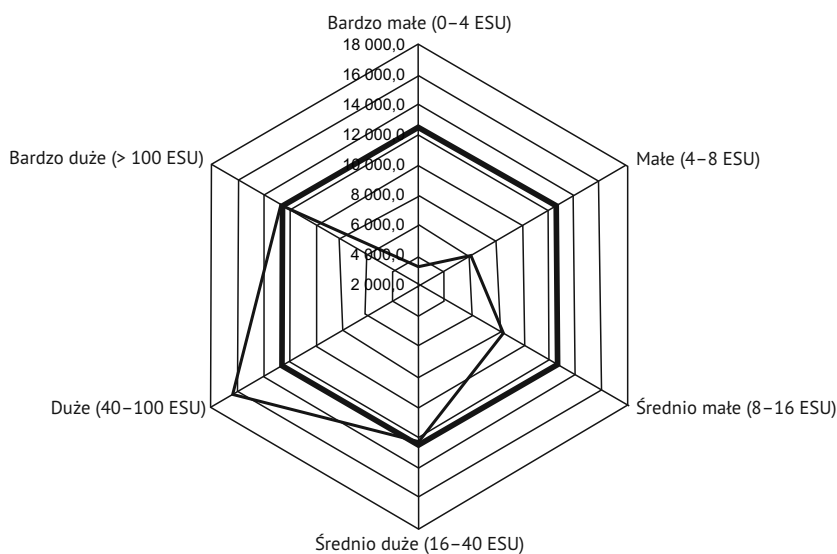
Ryc. 2. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na 1 ha UR w przeciętnym gospodarstwie rolnym ze względu na jego siłę ekonomiczną (w EUR, najgrubsza czarna kreska – średnia dla UE ogółem)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

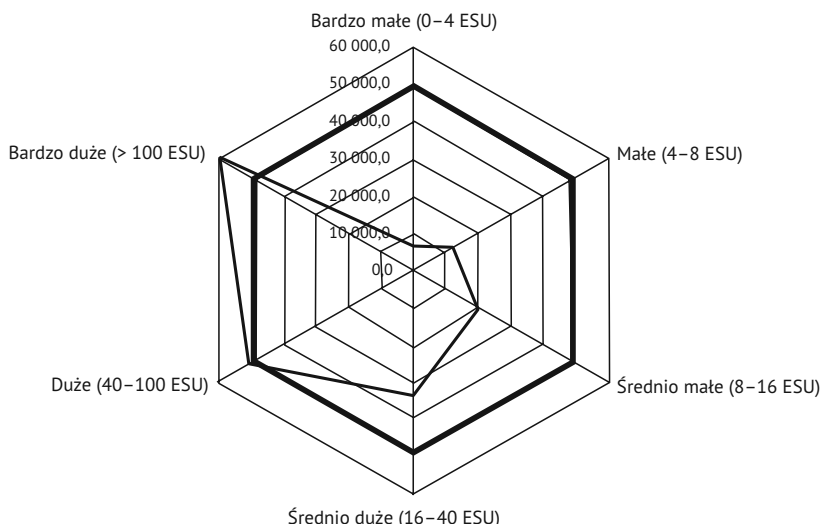
Ryc. 3. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na 1 ESU w przeciętnym gospodarstwie rolnym ze względu na jego siłę ekonomiczną (w EUR, najgrubsza czarna kreska – średnia dla UE ogółem)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

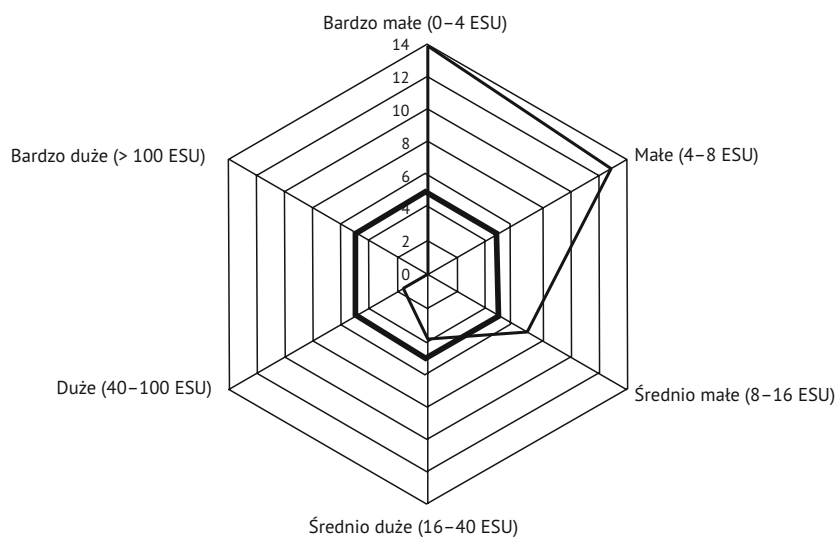
Ryc. 4. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na 1 osobę pełnozatrudnioną w przeciętnym gospodarstwie rolnym ze względu na jego siłę ekonomiczną (w EUR, najgrubsza czarna kreska – średnia dla UE ogółem)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

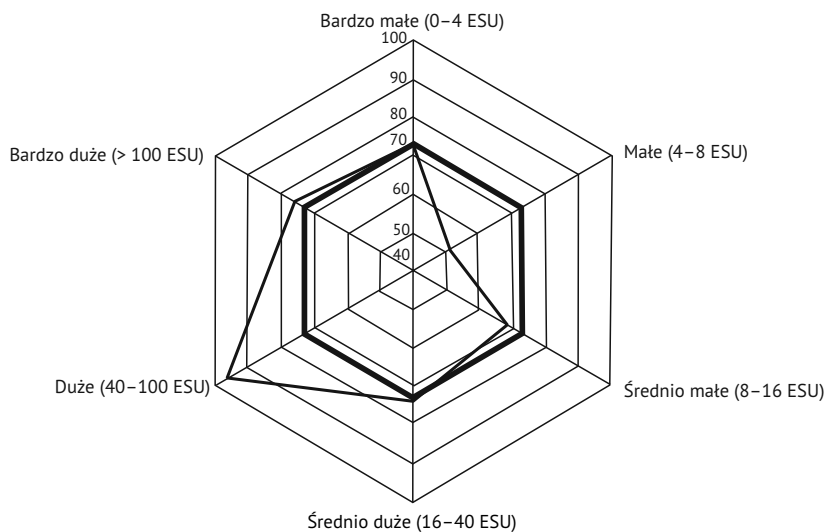
Ryc. 5. Produkcyjność czynnika pracy w przeciętnym gospodarstwie rolnym ze względu na jego siłę ekonomiczną (na 1 osobę pełnozatrudnioną, w EUR, najgrubsza czarna kreska – średnia dla UE ogółem)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

Ryc. 6. Relacja nakładów pracy własnej do najmniejszej w przeciętnym gospodarstwie rolnym ze względu na jego siłę ekonomiczną (krotność, najgrubsza czarna kreska – średnia dla UE ogółem)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

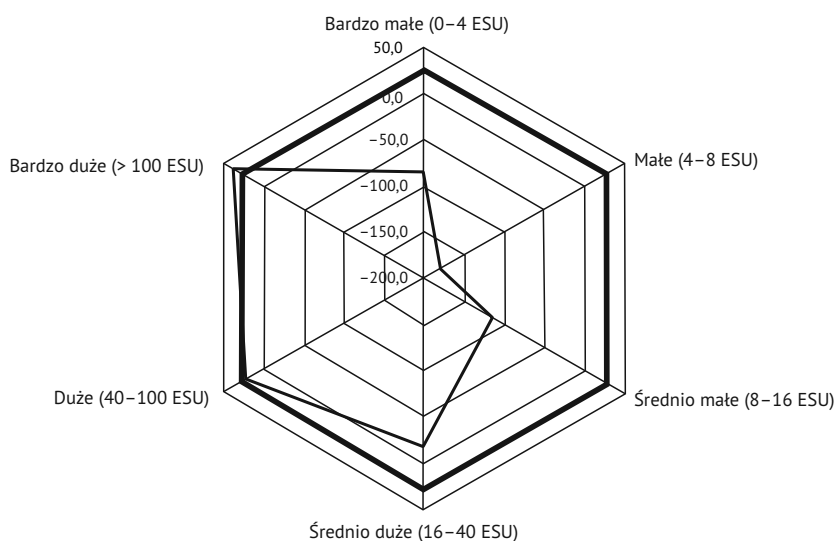

Ryc. 7. Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeciętnym gospodarstwie rolnym ze względu na jego siłę ekonomiczną (w %, najgrubsza czarna kreska – średnia dla UE ogółem)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

zależy od wielu różnorodnych czynników, a siła ekonomiczna jest tylko jednym z nich. Można jednak powiedzieć, że w rolnictwie europejskim dopłaty do działalności operacyjnej stanowią blisko 3/4 generowanego dochodu (ryc. 7).

Ostatnim porównaniem jest zestawienie inwestycji netto przypadających na 1 ESU w gospodarstwach o różnej sile ekonomicznej. Ogólnie rzecz biorąc, przeciętny poziom tych inwestycji jest względnie niski, ale dodatni, co dla sektora ogółem oznacza, że ma on jeszcze zdolność do reprodukcji rozszerzonej. Niestety, ujemna różnica między inwestycjami brutto a amortyzacją dotyczy aż czterech grup gospodarstw i rodzi problem dekapitalizacji majątku zaangażowanego w produkcję rolną. Najbardziej dotkliwie odczuwają to gospodarstwa bardzo małe. Jedynie w gospodarstwach dużych i bardzo dużych sytuacja kształtuje się optymistycznie (ryc. 8).

Ryc. 8. Inwestycje netto przypadające na 1 ESU w przeciętnym gospodarstwie rolnym ze względu na jego siłę ekonomiczną (w EUR, najgrubsza czarna kreska – średnia dla UE ogółem)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z bazy FADN

Podsumowanie

Konkludując rozważania skoncentrowane wokół gospodarstw o najniższej sile ekonomicznej, można skonstatować, że stwierdzona heterogeniczność regionów rolnych Unii Europejskiej pod względem zasobowo-produkcyjnym gospodarstw powinna być przesłanką do takiego konstruowania instrumentarium Wspólnej Polityki Rolnej, aby sprzyjało ono równoważeniu rozwoju rolnictwa w regionach. Kreowane instrumenty WPR

winy pozwalać na realizację celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych zarówno przez gospodarstwa bardzo duże i silne, jak i mniejsze i słabsze, gdyż każda z tych grup może w innym zakresie generować np. dobra publiczne lub przyczynić się do zaspokojenia potrzeb społecznych czy ekonomicznych rolników. Należy przyjąć, że różnorodność – zarówno w zakresie siły ekonomicznej, jak i w ramach specjalizacji produkcyjnej (komplementarna do tej pierwszej) – nie jest barierą w równoważeniu rozwoju rolnictwa, ale stymulatorem tworzenia adekwatnego instrumentarium WPR.

Bibliografia

- Goraj L., Osuch D., Płonka R. (2008), Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2007 roku. Cz. 1. Wyniki standardowe. Warszawa, IERiGŻ.
- Matuszczak A. (2013), Zróżnicowanie rozwoju rolnictwa w regionach Unii Europejskiej w aspekcie jego zrównoważenia. Warszawa, PWN (w druku).
- Ryś-Jurek R. (2008), The economic strength of Polish individual farms in the European Union in the year 2004 [Siła ekonomiczna polskich indywidualnych gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej w 2004 roku]. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, nr 4(10), s. 95–108.
- Stanisz A. (2007), Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. T. 3. Analizy wielowymiarowe. Kraków, Statsoft.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 10.12.2013